

№ 9 (7962). ♦ 1996-снл тохсунньу 23 күнэ. Олутуорунньук. ♦ Сыллалта—592 солкуобай.

ХАТЫЛЫ ВАРИАНА

Социальный педагог Т. Н. Пруденская Хайлахсыкил төрүүт педагогикатын дээдний тийрэгний үлэ сараламмы-

С. СМЕРНИКОВА.

УЛУУС СЭБИЭТЭ ДЬҮҮЛЛЭХЭР

Муных үлэтигэр улус дьахталатын баһынын солбуйааччылар Т. Л. Тарасов, А. Р. Саргыдалев, иччат отделын начальнига Ю. С. Дмитриев кыттан тил эittelэр. Муных ассоциацияны улуустаагы сэбиэтин үлэтин сорукарын, кайыскалары быйларан уураах илиинэ, 1996 сылга үлэ бэлээнн бигэрэттэ.

УҮҮЙААН САҢА ДЬИЭТЭ

«CO» карр.

УЧЕНАЯ ХАМНАБЫГАР ЭБИЛИК

20 эдэр наухнай үлэһигэр бийыл Саха Республикатын государственнай стипендиятын ылаа. Кинилэр хандыа туралара соторутаагыта холбохуктаах ученай сэлбэттэргэ дүүллэллэлээ, СР НА Президиумугар бигэртэтиллэбэттэрэ. СР Президенин Ылааһар сөп түбөһүннэрэн, наухнай үлэһиттэр государственнай стипендияларын кээмэйэ иккис сылга хамнас 5 алын кээмэйигэр тигэһээр, оттон эдэр наухнай үлэһиттэргэ уонна аспираннарга—сылга 10 алын кээмэйигэр. Бу стипендияны бэйэлэрин айгаларыгар үрдүк түмүгү ситиспит чинчийээччилэр ылааһар.

АЛАБАР НЭҢИЛИЭГЭ: УЛУУ

Сырдыг кэриэстэригэр сүгүрүйэн

Ала дойдуну атыяахтаах уу курдук аймахыт фронто-тский калабардыттары үстүрүмүт Ала дойду Улуу сэриигэ түмүктэмиз үйө өгөрдөн кэрэ-балык датарып айып таптыр, арзамачылар ийи аймах өрөгөйдөөх түк бөлүстөтө.

Алабар нэһиликтер Кыайым 50 сыллаах үбүдүөйүн сибээстэе ааспыт 1995 сыл устатыгар маньаха түбү-лүмүт үтүс өрүткөх дьаһалары ытыгыга 16 чилин-нээх ирил комиссия үлэстэбит. Комиссия, нэһилик бэ-лэтиг маалар сеп түбүлүннөрүн, дьомго-сэргэ, орду-к элэр ычмакка Кыайым суолтатын, тутуун да кэинэммит сүдү сыматтын өйдүүргэ, сэрин, тыыл ветераннарын ат-тарын үйэтигинэ, билигин-билиги ортобугулар баар ветераннара ахсаабат болорому уурап сөптөөхтүк үлэ-лээн кылаа дин өйдөбүллээхтэ.

Үбүдүөйгэ аламмит сүрүн дьаһаллартан сорохторун ахтан айбар буоллааха, Чыапара бөлүөлүгэр, Сабилскай былаас олохтоомута 50 сылыгар туруоруллубут паама-тынныгы уонна биэр дойдубулаахыт, аатырбыт артилле-рист Г. Д. Протодьяконов бийи сэрэгэ, 15 мөлүбүн солкубай суумалаах бетон пааматыннык эбип олобу-луна. Манна билиги нэһиликтэн сэрингэ кыттыбыт 133 буюун аата үйэтигилэн көмүс буукубанан сурулуна. Бу дьобуунаах үлэни толорбут Е. Д. Сорокумова, В. М. Пестрякова, А. К. Местникова, Т. Е. Толстоу-хова, С. К. Местникова, М. И. Оконешникова уонна Г. К. Местникова нэһиликтэн махтала улаха. Паа-матыннык үбүдүөйдөөх Кыайым ийи маалар үөрүүлээхтик аһыллыбыта. Манна тэбэ үлэ, тыыл ветерана П. Г. Ок-онешников көбүлөөһүнүн Лампаарыкка Жданов ааты-нан колхозтан сэрин кыттылаахтарыгар, үлэ фронтугар, тылга үлэстэбүтүгэ өйдөбүнүк туруоруллубута. Лампаарык түөлбөттөн төрүттээхтэр ийи маал, ааспыт олох сааппа, сэрин кыттылаахтарынан чыстээн ааспытара. Биэр сону дьаһалынан Алабар орто ос-куолатын күүбүн Кыайым күнүн көрсө нэһилик ис-ториятын үөрэтэр музей аһыллыта буолар. Маньаха матырыяаллары хомуйууга, түмүүтэ, бари тэрээһиннэ-ригэр учууталар В. Г. Оконешникова, Т. Н. Хомутова, оскуола директора П. Н. Решетников үтүс сыраларын уурап үлэстэбүт. Улууска ытыллыбыт «Кыайыма— салют» уус-уран самодельнаабы көрүү фестивалыгар нэһилик талланыахтара көхтөөхтүк, чыкчы эпнэтинэс-тээхтик масаа кыттыбыттарын түмүгэр нэһилик бэйэтин бөлөгөр бастык миэстэбэ тахсары сипсиптэ.

Г. Д. Протодьяконов—нэһилик, бүтүн улуус кин тут-тар, ытыктылаахтык ахтар, хорсун билигыгар сү-гүрүйэр сүдү киһибит. Кини сырдык кэрэһин үйэтигэ-үс маалы өлөрүт улуустар үс нэһиликтэргэ—Курбунах (Уус-Алдан), Дьобуна (Мэнэ-Хаҥалас) уонна Алабар табыарыстык көрсүбүт, кулутара, спорка күрөс бы-лааһар буолбупт үгэскэ кубулуйда. Ааспыт сыл аа-тырбыт артиллерист өлөрүт үс нэһилик табыарыстык көрсүбүлүгүгү кыттымын ылан, анал бирилс олохтоон, нэһиликтэн барытара. Бу күрэхтэһингэ билиги нэһи-ликтэн бастагы миэстэбэ тахсан, көбүрүлээ сылдаар кубуктык бэйэбит ылаа хаалбылыт Инникитин бу үгэни саллаан, көрсүбүлүгү икки сылга биридэ ынарга кэлэстэбипт.

От ийигэр Бахсы. Алабар ветераннара ытык сирбит-гэр—Бахсы Булгуннабар түмүс, икки нэһилик дьомо Кыайым 50 сылыгар аламмит пааматыннык таһыгар ыһахтаабытара. Пааматынныкка сэрин ветераннара, ытык ырыдырастар өнөк уурбуптара. Ытык Булгу-нааххы Улуу Кыайым 50 сылынан сэртэ туруоруллубута.

Сэрин, тыыл ветераннарын олохторугар-дьаһахтарыгар нэһиликтэн дьаһалтатта. «Чыапара» табыарыстыба са-лаатта мээди, кыах баарынан көмөлөһөр, инникитин дааппа маньаха утумнаахтык үлэстэ. Ааспыт сыл устата сэрин ветераннарыгар олохтоох дьаһалта туох баар тийэр-таһар үлэлэргэ босхо көмөнү өгөрдө.

Түмүккэ, Улуу Кыайым үйө өгөрдөөх үбүдүөйүн бө-лөтөөһүнүгэ ытыллыбыт бари дьаһалларга ис сүрэх-тэригит сымнаахтык, кыттымын ылыт, күүс-көмө буолбут нэһилик дьомугар махталытын этэбит.

Владимир ПРОТОДЬЯКОНОВ,
Алабар нэһилигин дьаһалтатын бийлиги.

Хаҥастан ууга:

ОКОНЕШНИКОВ Семен Николаевич

ЛЫТКИН Афанасий Никитич

БАИШЕВ Серафим Никифорович

ПРОТОДЬЯКОНОВ Гавриил Трофимович

ААТА ҮЙЭТИГИЛЛЭР

Г. Д. Протодьяконов албан аата Ала дойдуну көмүс-күүр Улуу сэрии историятыгар көмүс буукубаарынан сурулууну сурулар. Кини сэрин сылларыгар көрдөрбүт холобура-суох хорсун билигыта үйөлөр тухары кэлэр кэн-чээр ычмакка ийэ-сиргэ бэриинилээх буюу үтүс хо-лобурунан сыллыыра.

Улуу Кыайым 50 сылын үбүдүөйүн көрсө Алабар нэ-һиликтин историятын көрдөрөр музей тэрилинэ. Бу му-зейга билиги биэр дойдубулаахтыгыт Ала дойдуну көмүс-кээһингэ кыттыларын кэспир салгытыгар Гавриил Дмитриевич олохун кэрэһиннэр матырыяаллар биэр-сүрүн миэстэни ыларлар. Кини буюа Кыайым 50 сылыгар аламмит пааматыннык уонна олохтоох орто оскуола таһыгар туруоруллубута.

Артиллерист-буюун өлөрбүт дьикитигэр мемориальнай дуоска сарыллыыра.

БАСТАКЫ ФРОНТОВИК

Сидор Сидорович Попов сэрин саалааннаабын, 1941 сыл атырдьах ийигэр Ийэ дойдутун көмүскээһингэр ыгырыл-лыбыта. Москва анымаады фронто тийбитэ. Ахсынын 28 күнүгүгү түүн Саратов дин дэрэбиннээх оһуобай соруудаах толоро барбыта—өстөөх ыстааба өлөрүт дьик-тин булан, дьик ийигэр граната ырыдан тахсыахтаагы. Манна үөмөн кириэн истэбинэ, өстөөх пулемета уоту аспыта, дождотторо ыраахынык бааһырыт киһини та-һаарытара. Нэһиликтэн бастагы фронтовик 1942 сыл-лаахха дойдутугар кэлбитэ.

Уоттаах сэриигэ кириэн, эт харарынан көрөн кэлбит киһи дьомго-сэргэ сэрин ынырыгыт, үтүс сиртибэлэ-эви кэспирэ. Кини колхоз председателини, хонуу би-ригэдикирини, 1972 сылга өлөр ынырыгыгар охтуур дьэри тутууга үлэстэбитэ.

Хайдах тыыннаах ордубушпун бэркиһин саныырым...

Сэрин саалаанымтыгар нэһиликтэр селсөө ырабы-ланынатын председателини үлэһир эгит, 1943 сыл бэс ийигэр Ала дойду сэриигигэр ыгырыллыбыт. Бастаан

манна Даурин куоракка 644-с полкага тийи аатынны ыга дьэри үөрэммитим. Онтон аатынны бүтүүтэ арбаа фронто ынырытара.

Ита дьикэ Сталинград куорат ийи кырыктаах кы-рыгылар бари тураллара. Билиги полкабат Сталинград босхолонуор дьэри Кубань өрүс сүһүгүтэ өстөөх утары кырыгыларга сэриннээхтэ. Өстөөх Сталинградскай фронто хотторуутун кэиниттэн Черный муора дьэри чу-гууна барбыта. Билиги чыспат өстөөхү тилэх баттилан Азовскай муорага, салгыи Черный муорага ыган ил-лэ. Өстөөх хаа дэрэбиннэ, станцияны кырыгылаага, утарыыта суох бэрбэт этэ. Төһөнөн чугуулар да, өс-төөх фронто кыраан, күүтэ түмүдэ, охсубуутта очо-нон кырыктылан иллитэ. Ойон билигиттэн арыт сүтү-күт улахан буолара. Хаарыан байлээх бойобуой дождот-торбүт сэрин сиртибэлэ буолбуттара, көмүс утубо-тара көтөрүлүбүккэ, кырыгыны хонуутугар хаалбыттар-ра. Тылыннаах хаалбыттарга да олус ыраахан этэ, биэр ийиттэн аһаан, хоонноһон утуулар дождоттор сэрин хо-нуутугар хаалыылара билигин айыыра. Бэйэм хайдах тылыннаах ордубушпун бэркиһин саныырым.

Ордуа мүлүргэһинээх түгэн Керченскай сибээһин туорааһына буолбута. Өстөөх уонунан самолёттара ийрибитин буомбалаабытара. Биликкэ утарыар туохтут да суоһун кэрэһэ этэ. Хата, ону бэрбэттэри оборонбипт экипчиктэри харса суох ытылааннар, муорага тинирэ-тэн билинманыт. Ити алдырхайдаах түгэн ийи өй-бөр-санаабыр ынырык өйдөбүт буолан ийи сыллар.

Керченскай түмүл арыта 4-с Украинскай фронт див-изиятыгар холбоһон, биэр ий кэрэһэ тохтоло суох Керч куораты босхолоһунта кыттымын ылытын. Бу кы-рыгыларга ийибэр бааһыран, 1944 сыл атырдьах ийи-гар дойдубар эргилээн кэлбитим. Онтон ыла пенсияга тахсыахтар дьэри араа саалаар үлэлэргэ сымдыбытым. Ойон бэйэм дойдун аныгар нэһилик кэстээхтик толор-бутум.

(Гавриил Трофимович Протодьяконов ахтымтытан).

КИҢИ КИЭНЭ КЭРЭМЭЭЭ ЭТЭ

... Кини 1943 сыл сааһыгар бөлөккэ туһуута. Чытаа-кылаа кэинээх бэлэмнэни кэиниттэн арбаа атаммыт-тара.

Семен Николаевич Ийэ дойдутун көмүскээһин били-тинан бойобуой суола Украинаттан саалаанымта. Бас-таан кавалерийскай депо стрелосунан, онтон гвардейскай бригада пулеметчинан, саперинан сымдыбыта. Үөрэ-гэ суох, куучалык мөлөхтүк билэр киһи, Сэмэ, хаһан да дьон көрүнгэр сымдыбатара. Оё эрдэриттэн үлэбэ, булка эриктэн улаанымта, айылбаттан сымса, тэтигээх буолан хаһа бадарар ийи киһи күөгү этэ.

Сэмэ Оконешников сэрин уотун ортоһунан бүтүн Ар-даа Европа агарын эт атаһынан мэрэйдээбитин, күүс-тээх түөһүнэн солообутун тухары төһөдөөх эрэл-буру-йу, өлүүнү-сүтүүнү көрсүбүтүн сэриннээх эр сеп. Кы-айыллаах Кыһыл Армия байыаһа буолан Польшаны, Ру-мынияны, Венерияны босхолоһон Германия Бреслава куоракка тийбитэ. Бреслава штормалааһыныга түс хорсун билинны көрдөрбүтүн ийи Кыһыл Сулуе орде-нынан наараалаанымта. Ой этэ ыраах Саха сириттэн сылдаар колхозтаах саха хорсун билинны билини.

Сэрини Германияга түмүктээн баран, 1947 с. дьэри Ийи киһи уонна Ардаагы Германиялар кырамыссалары-гар сулуусулаабыта. Кыһыл Сулуе орденнаах, «Герма-нияны кыайы ийи» медаллаах, «Бастык сапер» уонна гвардеек знактардаах. Верховнай Главнокомандующий-тан уонна армиятан махтал суруктардаах төрөбүт дой-дугар этэнигэ эргилээн кэлбитэ. Алабар нэһиликтитэн сэриннээхтэ буюунартан бастагынан орденнаагы.

Хорсун салаат, төһүү үлэһит синааһын да устубакка колхозун үлэһитэр төбөтүн оройуна түспүтэ, Кыһыл кадровой булчутунан, сыйынын ооруот ийи үүнэрин-

★

A black and white portrait of a man in a military uniform. He has short, dark hair and is looking directly at the camera. He is wearing a dark jacket with a high collar and several medals or decorations on his left chest. The background is a plain, light color.

Балаһалары бэлэһинэстидэр В. Г. ОКОНЕШНИКОВА,
Т. Н. ХОМУТОВА уонна А. Д. ПОПОВА.

